

О. А. Дубасенюк *Методологічні засади наукової діяльності у закладах вищої освіти, реалізовані у наукових працях академіка АМСКП Д.В. Чернілевського // Проблеми освіти: збірник наукових праць. ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». К., 2019. Вип. 91. С. 135-140*

УДК 378.125:371.13

О. А. Дубасенюк,
доктор педагогічних наук, професор
(Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир)
dubasenyuk@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9447-4527>;

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ, РЕАЛІЗОВАНІ У НАУКОВИХ ПРАЦЯХ АКАДЕМІКА АМСКП Д.В. ЧЕРНІЛЕВСЬКОГО

У статті обґрунтовано теоретико-методологічні засади наукової діяльності у закладах вищої освіти, реалізовані у наукових працях академіка АМСКП Д.В. Чернілевського. Ученим проаналізовано концептуальні положення філософії та теорії наукової діяльності, особливості наукового пізнання, терміносистему досліджуваного феномену, концептуальні основи філософії науки, наукові знання і можливості їх застосування, наукові теорії, принципи та технології, ознаки творчої діяльності у педагогічному процесі, психолого-педагогічні аспекти наукової діяльності у закладах вищої освіти, проблеми методології та технології науково-педагогічної діяльності, технологічні підходи до підготовки фахівців вищої кваліфікації.

Ключові слова: наукова діяльність, система, системний підхід, методологія наукової діяльності, творчість, креативність, педагогічна діяльність.

Постановка проблеми. В умовах модернізації системи вищої освіти постають проблеми дослідження теоретико-методологічних засад наукової діяльності у закладах вищої освіти, підготовки нової генерації фахівців, розвитку їх наукової та професійної компетентності, обґрунтованих основними європейськими документами про освіту, зокрема Декларацією про вищу освіту для XXI століття (1998), Болонською декларацією (1999) та ін. На державному рівні це засвідчено у Законі України «Про освіту» (2017), Законі України «Про вищу освіту» (2017), Концепції розвитку педагогічної освіти (2016), Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (2016).

Сутність освітніх змін у вищій школі полягає у розробці та упровадженні нових професійних стандартів, нормативних документів, що спрямовані на формування і всебічний розвиток творчої особистості в умовах ціложиттєвого навчання. У зв'язку з цим ставляться нові вимоги до якості підготовки конкурентоспроможного фахівця у контексті реалізації державної політики у сфері реформування вищої освіти. Останнє обумовлює пошук інноваційних моделей розвитку креативного фахівця, здатного до постійного самовдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Проблемі наукової діяльності присвячена значна кількість наукових праць. Різні аспекти досліджуваного феномену ґрунтовно висвітлені у роботах С. У. Гончаренка, В. Г. Кременя, Т. Г. Кловак, О. М. Пехоти, Н. І. Поліхун, Л. Ю. Султанової, С. О. Сисоевої, Д. В. Чернілевського, В. М. Шейка, О. Л. Шквир та багатьох інших. На цій основі професором, академіком Академії міжнародного співробітництва з креативної педагогіки (нині АМСКП «Полісся») Д. В. Чернілевським спільно з творчим науковим колективом розроблено методологію наукової діяльності як системного явища. Ученими обґрунтовано такі фундаментальні засади: концептуальні положення філософії та теорії наукової діяльності, особливості наукового пізнання, терміносистему досліджуваного феномену, концептуальні основи філософії науки, наукові знання і можливості їх застосування, наукові теорії, принципи та технології, ознаки творчої діяльності у педагогічному процесі,

психолого-педагогічні аспекти наукової діяльності у закладах вищої освіти, проблеми методології і технології наукової діяльності, технологічні підходи до підготовки фахівців вищої кваліфікації та ін. [1; 2].

У контексті ідей таких учених, як В. В. Краєвський, В. О. Лекторський, В. М. Садовський, Д. В. Чернілевський, Е. Г. Юдін, методологія розглядається як учення про структуру, логічну організацію, методи, способи, засоби діяльності, а також про основні категорії, поняття, принципи досягнення мети дослідження [2 : 198]. Важливу роль відіграють методологічні підходи у дослідженні науково-педагогічної діяльності, зокрема системний підхід. Проблеми системного підходу до підготовки творчих фахівців-дослідників у закладах вищої освіти присвячені науковій праці І. А. Зязюна, В. В. Краєвського, В. П. Кузьміна, Н. В. Кузьміної, Д. В. Чернілевського та ін. Доведено, що наукова діяльність у вищій школі може розглядатися як педагогічна система у широкому розумінні, ураховуючи позицію вчених (Б. С. Гершунський, Н. В. Кузьміна), які трактують поняття «педагогічна система» як загальну характеристику критеріальної, теоретичної оцінки інтегративної освітньої, науково-педагогічної (дослідницької), управлінської діяльності відповідно до соціального замовлення. Відтак, складна система являє впорядковану сукупність взаємопов'язаних компонентів (цілей, змісту, методів, засобів, організаційних форм навчання, виховання та розвитку особистості). Ключове слово, на думку науковців, являє – підхід до цілепокладання, відбору змісту, методів, засобів, організаційних форм освітньої та наукової діяльності. Саме підхід до обґрунтування всіх компонентів педагогічної системи втілює в собі методологічні орієнтири реалізації відповідних освітніх і наукових стратегій. При цьому важливо прагнути до рівнодієвого вектора, що зображає єдність та протилежність, сприяє осмисленню в теорії й на практиці того світоглядного, філософсько-освітнього підґрунтя, яке передбачає прогресивний розвиток сфери освіти та науки [3 : 526-527].

Необхідність підвищення ефективності наукової діяльності у закладах вищої освіти, формування високого рівня методологічної компетентності майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки зумовлена наступними суперечностями: між вимогами, що висуваються до наукової та методологічної обізнаності щодо підготовки творчих фахівців на етапі модернізації системи освіти та якістю такої підготовки у закладах вищої освіти; між особистісними потребами майбутніх фахівців у реалізації творчого потенціалу та обмеженістю можливостей традиційної системи професійної освіти.

Мета та основні завдання дослідження: теоретично обґрунтувати та проаналізувати особливості реалізації наукової діяльності як системного явища у закладах вищої освіти на основі вивчення наукової спадщини академіка АМСКП Д. В. Чернілевського; розглянути специфіку впровадження системного підходу до розв'язання актуальних проблем вищої школи.

Виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Наукова діяльність у контексті системного підходу має відповідну структуру: мотиви, цілі, програму діяльності, інформаційну основу діяльності, прийняття рішень, професійно важливі якості. Мета постає провідним системоутворювальним компонентом, яка розглядається як мислений результат і як рівень досягнень людини. Системний підхід визначає різноманіття джерел і рушійних сил психічного розвитку людини, яке завжди пов'язане із системою суперечностей (між різними властивостями, рівнями, підґрунтям, чинниками та передбачає різні шляхи їх вирішення). Системні дослідження – це сукупність сучасних наукових і технічних робіт, концепцій і проблем, їх відмінні особливості полягають у тому, що об'єкти, які досліджуються, розглядаються як системи. Системний підхід орієнтує дослідника на розкриття цілісного об'єкта, на виявлення різноманіття зв'язків і зведення їх в єдину (системну) теоретичну картину [3: 528].

Водночас наукова діяльність – це сфера дослідницької діяльності, спрямована на виробництво нових знань про природу, суспільство й інтелект, що охоплює всі умови й моменти цього виробництва: учених з їх знаннями, мотивами та здібностями, кваліфікацією та досвідом, з розділом і кооперацією наукової праці; наукові установи, науково-дослідні центри та лабораторії; спеціальне обладнання; методи науково-дослідної роботи, понятійний та категоріальний апарат, систему наукової інформації, а також усю сукупність наявних знань, які постають в якості або передумови наукового виробництва [3 : 354]. Д. В. Чернілевським спільно з науковцями АМСКП обґрунтовано теоретико-методологічні засади наукової діяльності. З погляду вченого, «Наукова діяльність правомірно називається такою лише тоді, коли дає приріст нового знання, тобто результат її принципово нетрадиційний» [3 : 11]. До основних етапів наукової діяльності віднесено: «вивчення і встановлення емпіричних характеристик об'єктів на рівні явищ (виявлення властивостей об'єктів, їх узагальнення і класифікація, встановлення зв'язків та емпіричних законів); пошук і знаходження пояснювальних принципів (причин, що породжують різні емпіричні характеристики об'єктів), побудова теорії об'єктів досліджуваної сфери, її перевірка й уточнення в експериментах» [2 : 12]. Для пошуку і перевірки нових істин у науці використовуються емпіричні та теоретичні методи дослідження, спеціальні засоби. Саме вони дозволяють науці здійснювати свій пошук, не чекаючи результатів освоєння нових об'єктів природи в наявній практиці [2 : 18]. Теорія, зазначає Д. В. Чернілевський, є найвищим рівнем синтезу. Це особлива форма пізнання, що має власну структуру. Загальне для всіх теорій те, що вони є системою знань, яка описує і пояснює явище, виявляє закономірні зв'язки, знання яких необхідні для практичної та теоретичної діяльності. «Теорія, на думку Д. В. Чернілевського, дає змогу зрозуміти об'єкт пізнання в його внутрішніх зв'язках і цілісності, пояснює багатоманітність наявних фактів і може передбачати нове, ще невідоме, прогнозуючи поведінку систем у майбутньому» [2: 19]. Структура цілісних

наукових теорій, як правило, складається з таких розділів: структура предмета дослідження; закони функціонування теорії; класифікація різновидів предмета дослідження; генеза і розвиток теорії [2: 20].

Системний підхід вимагає реалізації принципу єдності педагогічної теорії та практики, оскільки роль науки у життєдіяльності людини полягає у тому, що наука як пізнавальна діяльність виникає із практичної діяльності людей. Такий підхід дає змогу розглянути процесуальний компонент креативності в педагогіці вищої школи: від початкового етапу в процесі пізнання основ науки та зародження нових ідей на основі виявлених суперечностей (внутрішніх і зовнішніх) до отримання як особистісно, так і соціально значущого результату в зрілому періоді творчого розквіту спеціаліста (педагога, лікаря, інженера).

На думку Д. В. Чернілевського, слід урахувувати принцип науковості у процесі професійного навчання, що означає опору на науку як джерело знань, які відображають закономірності навколишнього світу. Останнє впливає на розумовий розвиток майбутнього фахівця і дає змогу опанувати основами сучасної науки, техніки, культури, мистецтва. Принцип науковості проявляється насамперед у відборі навчального матеріалу і в методах та технологіях навчання, які застосовуються. Викладач повинен відібрати першорядні теоретичні факти, вірогідно встановлені наукою, при викладу матеріалу – інформувати студентів про важливіші дискусійні проблеми, про наукові гіпотези, розповісти про перспективи розвитку самої науки. Методи навчання необхідно поєднувати з науковими методами [3 : 359].

Наукова діяльність реалізує у вищій школі притаманні їй властивості педагогічної системи, що визначається своєрідністю мотивації, цілей, змісту, форм, методів, засобів, результату. У закладах вищої освіти наукова діяльність тісно пов'язана з педагогічною діяльністю викладача. Д. В. Чернілевський визначає її як творчу, якій притаманні властивості творчого процесу. На відміну від особистісного підходу у вивченні процесу формування творчої особистості при дослідженні творчості викладача пріоритет надається діяльнісному підходу, а творча професійна діяльність викладача розглядається як провідний чинник, що впливає на розвиток творчих можливостей студента, що забезпечує його ефективність. Водночас зазначено: саме в процесі творчої професійної діяльності розкриваються творчі можливості педагога, відбувається їх реалізація та розвиток. Творчий викладач – це творча особистість з високим ступенем розвиненості мотивів, високим рівнем опановування предметом, який викладається, характерологічних особливостей і творчих умінь, що сприяють успішній творчій педагогічній діяльності та постійному самовдосконаленню [1 : 78].

Виокремлені ознаки педагогічної креативності можна використовувати для оцінки та самооцінки майбутніми викладачами та викладачами, які вже працюють, а також для розробки на цій основі програми їх як творча, новаторська діяльність; здібність, що передбачає властивість індивіда створювати нові ідеї і нові навички, тобто корисних для діяльності людини результатів, впровадження у виробництво та отримання очікуваного ефекту. Проаналізуємо складові наукової діяльності у контексті ідей Д.В. Чернілевського та їх реалізація у науковій і практичній роботі.

Мотивами наукової діяльності можуть виступати: розуміння її особистісної значущості, допитливість, прагнення зробити посильний внесок у вирішення практичних і наукових завдань, внутрішнє прагнення особистості до того чи іншого виду дослідницької активності, пов'язаного із задоволення певної потреби; психічне явище, що безпосередньо спонукає людину до вибору того чи іншого способу дії та його реалізації. Важливими факторами при цьому є вплив провідних вчених навчального закладу на студентів/молодих дослідників, викладачів, створення творчої сприятливої атмосфери у навчальному закладі [1: 463; 3: 355]. Це підтверджено і нашими дослідженнями щодо виявлення різноманітних мотивів продуктивної професійної виховної діяльності [4 : 146]. До них віднесено: можливість вчити, виховувати, розвивати творчий потенціал учнівської та студентської молоді, підвищувати рівень її інтелектуальної підготовки, моральної вихованості, загальної культури.

Цілепокладання. Мета наукового дослідження, на думку вченого, «полягає у визначенні конкретного об'єкта і всебічного, вірогідного вивчення його структурних характеристик і зв'язків на основі розроблених у науці принципів і методів пізнання, а також отримання корисних для діяльності людини результатів, упровадження у виробництво та отримання очікуваного ефекту: є описом проєктованого нормативного результату, вписаного у контекст зв'язків ширшої системи, а кінцева мета педагогічного дослідження передбачає методологічні орієнтири методологам, дидактам, методистам, авторам підручників, програм, методичних рекомендацій». Водночас мета педагогічного дослідження спрямована на виявлення причинно-наслідкових зв'язків і закономірностей, розробка теорії і методик у ході педагогічного дослідження [2 : 347-348].

Змістова складова структури творчої наукової діяльності. Вищим проявом творчої наукової діяльності є креативність особистості. Креативність (дивергентне мислення) розглядається як результативність в конкретних умовах своєї педагогічної праці); комунікативні здібності; здатність до творчості та характеризується творчими досягненнями особистості [1, с. 459]. Взагалі, педагогічна креативність викладача розвивається протягом всієї педагогічної діяльності та є вирішальним чинником досягнення вершин професійної майстерності. До основних ознак педагогічної креативності викладача Д. В. Чернілевський відносить: високий рівень соціальної та моральної свідомості; пошуково-

перетворюючий стиль мислення; розвинені інтелектуально-логічні здібності (вміння аналізувати, обґрунтовувати, пояснювати, виділяти головне); проблемне бачення; творча фантазія, розвинуте уявлення; специфічні особистісні якості (любов до дітей, безкорисність, цілеспрямованість, допитливість, самостійність, наполегливість, ентузіазм); специфічні мотиви (необхідність реалізувати своє «Я», бажання бути визнаним, творчий інтерес, захопленість творчим процесом, своєю працею, прагнення досягти найбільшої самовдосконалення).

Д. В. Чернілевський наголошує на важливості врахування *критеріїв творчої науково-педагогічної діяльності викладача*, які за своєю сутністю є індивідуально-творчими та характеризують творчу педагогічну діяльність як творчий процес:

1. Розробка принципово нових підходів до навчання, виховання і розвитку творчості студентів.
2. Раціоналізація та модернізація змісту, форм, методів та засобів освітнього процесу, зокрема з метою розвитку творчих можливостей студентів, їх талантів та обдарованості.
3. Комплексне і варіантне використання в професійній діяльності всієї сукупності теоретичних знань і практичних навичок.
4. Бачення нової проблеми у зовнішньо знайомій ситуації, знаходження варіантних шляхів її вирішення.
5. Застосування науково-доказового вибору дій у конкретній педагогічній ситуації.
6. Проведення систематичного самоаналізу професійної діяльності, науково-дослідної роботи щодо творчого узагальнення власного досвіду своїх колег.
7. Володіння формами та методами управління творчою навчальною діяльністю студентів з метою розвитку їх творчих можливостей.
8. Реалізація на практиці принципів педагогіки співробітництва.
9. Прояв гнучкості при виборі оптимального управлінського рішення нестандартних (особливо конфліктних) ситуацій.
10. Оригінальне конструювання навчально-виховного процесу.

Виокремлено підсистеми творчої педагогічної діяльності викладача: дидактичну; виховну; організаційно-управлінську; самовдосконалення; громадсько-педагогічну [1 : 79-80].

Учений поділяє думку С. О. Сисоєвої щодо рівневого характеру творчої науково-педагогічної діяльності викладача:

- 1 рівень – репродуктивний (діяльність викладача на основі відомих методик, рекомендацій, досвіду);
- 2 рівень – раціоналізаторський (внесення викладачем коректив у свою роботу, удосконалення, модернізацію чинних рекомендацій, методик, досвіду відповідно до завдань реформування освіти на основі аналізу власного досвіду);
- 3 рівень – конструкторський (діяльність педагога з конструювання власного варіанту розв'язання педагогічної проблеми на основі набутого досвіду, самоаналізу своєї діяльності та знання творчих можливостей студентського колективу, але з використанням відомих методик, рекомендацій);
- 4 рівень – новаторський (викладач розв'язує педагогічні проблеми на принципово нових засадах, які відрізняються оригінальністю, високою результативністю) [1 : 81].

Процесуальна складова наукової діяльності, що реалізується під час підготовки творчих фахівців.

Значення наукової діяльності полягає у тому, що вона сприяє розвитку колективної творчості викладачів, основними формами якої вважаються такі: наукова школа, наукова педагогічна рада, науково-практичні, теоретичні конференції, засідання круглого столу, дискусії, методичні об'єднання, творчі групи (мікрогрупи, динамічні групи, тимчасові об'єднання викладачів); вивчення передового педагогічного досвіду; науково-дослідна робота педагогів.

Велику роль відіграють наукові школи, які функціонують у процесі проведення науково-дослідних робіт і характеризуються наявністю наукового колективу, об'єднаного загальним творчим пошуком, проведенням досліджень, експериментів з метою розширення наявних і отримання нових знань, перевірки наукових гіпотез, встановлення закономірностей, наукових узагальнень, наукового обґрунтування проектів [1 : 75].

Кожна з цих форм стимулює розвиток колективної творчості педагогів за певних умов і в певних ситуаціях. Особлива роль належить науково-практичним і теоретичним конференціям, які сприяють підвищенню рівня наукової компетентності, професіоналізму викладачів, розвитку їх творчих якостей за умови, якщо на них обговорюються актуальні педагогічні проблеми, система роботи кращих навчальних закладів і кращих педагогів, підводяться підсумки експериментальної роботи.

Конференції сприяють узагальненню і розповсюдженню передового педагогічного досвіду, підвищенню науково-педагогічної кваліфікації педагогів. На конференціях представлено виставки наукових та методичних видань з проблеми, що розглядається, а також виставки методичних досягнень викладачів [5].

Наукова діяльність студентів – одна з форм самовираження особистості, його прагнення до життєвого самоствердження; розвиває творчі здібності, самостійність, уміння розбиратися у потоках сучасної інформації, відбирати та переробляти потрібну. Особливостями наукової діяльності у закладі вищої освіти є:

- 1) підпорядкованість її цілей навчальним цілям;
- 2) основні мотиви – пізнавальні;
- 3) вона здійснюється під

керівництвом викладачів; 4) у процесі наукової роботи у студента формується професійна самостійність, здатність до творчого вирішення практичних завдань; 5) сприяє розширенню знань для успішного розв'язання проблемних ситуацій, з якими він може зустрітися у майбутньому.

Результати наукової діяльності слід представляти у таких формах: для викладачів – монографія, наукова стаття у фаховому науковому часопису, науковому збірнику, науковий звіт за темою дослідження (як керівник науково-дослідних центрів/лабораторій, виконавця), наукова доповідь, виконана кандидатська або докторська дисертація, наукові проекти, навчальний підручник, навчально-методичний посібник, методичні рекомендації, тощо. Для студентів – наукові статті у збірниках наукових праць, журналах, наукова доповідь, методичні розробки, курсова робота, кваліфікаційна робота (бакалаврська, магістерська), конструкція оригінального дидактичного засобу, проекти обладнання шкільних кабінетів, програми шкільних гуртків, об'єднань, дослідно-експериментальна робота тощо [3 : 358]. Творчість, як відомо, діяльність, яка породжує дещо якісно нове, що відрізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною універсальністю; генеруванням нової інформації в тій чи іншій галузі науки, техніки чи життєдіяльності людей у цілому [2 : 59].

Реалізація/апробація ідей академіка Д. В. Чернілевського у процесі наукового дослідження. При вивченні факторів продуктивності професійної педагогічної діяльності вчителя нами у процесі застосування факторного аналізу виявлено модель факторної структури, яка вміщує компоненти-фактори, які відображають структуру творчої діяльності педагога:

цілепокладання (цілеспрямованість педагогічної діяльності на формування наукового світогляду, знань, інтересу, творчого ставлення до навчання, прагнення до творчості);

професійно-педагогічну компетентність (гармонійне, інтегративне поєднання знань, умінь та навичок, досвід діяльності; готовність до використання знань, умінь та навичок у практичній діяльності; якість, що сприяє саморозвитку особистості, на реалізації її творчого потенціалу),

результативність, орієнтовану на формування загальноосвітнього фонду особистості, готовності до самоосвіти, що безпосередньо пов'язана з продуктивністю педагогічної діяльності.

Продуктивність (успішність, ефективність) постає як якісна характеристика педагогічної діяльності, що передбачає квантифікацію тобто кількісний вимір. Факторна модель була реалізована у діяльності навчально-науково-виробничого комплексу «Полісся» [2, с.149].

Це модель особистісно орієнтованого навчання, що вміщує такі складові: цілемотиваційний, змістовий, діяльнісно-творчий, рефлексивний, результативний. Основні концептуальні засади наукової діяльності, розвинені проф. Д. В. Чернілевським [1, 2], були представлені у навчально-методичному посібнику і відповідному навчальному курсі «Методологія і методи науково-педагогічного дослідження», який викладається впродовж багатьох років для магістрів у Житомирському державному університеті імені Івана Франка. Крім того основні теоретичні та методичні засади підготовки сучасних фахівців представлено у підручнику Д.В. Чернілевського «Педагогіка вищої школи» [6]. Також провідні методологічні положення реалізовано в університеті у процесі підготовки науково-педагогічних кадрів, зокрема у підготовці аспірантів, де викладається курс «Методологічні підходи до вивчення проблем професійної освіти» [7] та впроваджено при підготовці кандидатів та докторів педагогічних наук, у діяльності спеціалізованої вченої ради ЖДУ імені Івана Франка. Відбувається постійна щорічна апробація результатів наукової діяльності на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях з актуальних проблем вищої школи [8].

Висновки. Відтак, наукова творчість передбачає відкриття, виявлення раніше не пізнаних закономірностей теорій навчання і виховання, розробку високоефективних методик, що дозволяють вирішувати завдання сучасної школи, прогнозувати тенденції її розвитку. Результати проведеного аналізу теоретико-методологічних засад наукової діяльності у вищій школі у контексті системного підходу свідчать, що науковий доробок академіка АМСКП Д. В. Чернілевського має важливе значення для розвитку педагогічної науки, оскільки сприяє підготовці науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, підвищенню наукової компетентності суб'єктів освіти, розвиває особистісний і творчий потенціал викладачів і студентів, їх мотиваційну сферу, інтерес до наукового пошуку, підтверджує цілісний характер наукової діяльності.

Перспективними напрямками розвитку досліджуваної проблеми можуть бути: розробка концептуальних засад наукової освіти у вищій школі, засоби стимулювання молодих дослідників до наукового пошуку, виявлення ефективних педагогічних умов підвищення якості та продуктивності наукової діяльності, створення інноваційних технологій та методичного забезпечення наукової діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. *Методологія наукової діяльності: навчальний посібник: Вид. 2-е, доп.* / Д.В. Чернілевський, О.В. Вознюк, О.А. Дубасенюк та інші / за ред. професора Д.В. Чернілевського. – Вінниця: Вид-во АМСКП, 2010. – 484 с.
2. *Методологія наукової діяльності: навч. посіб., вид. 3-тє, переробл.* / Д.В. Чернілевський, М. І. Томчук, О.А. Дубасенюк, О.Є. Антонова, В.І. Захарченко, О.В. Вознюк, Н.З. Сіранчук / за ред. Д.В. Чернілевського, Вінниця: Нілан-ЛТД, 2012. – 364 с.
3. *Педагогика: Большая современная энциклопедия/ Сост. Е.С. Рапацевич.* – Мн.: «Соврем слово», 2006. – 720 с.
4. Дубасенюк О.А. Фактори продуктивності професійної педагогічної діяльності вчителя / О. А. Дубасенюк // *Акмеологія шкільної освіти: науково-методичний посібник* / за заг. ред. Г.С. Сазоненко. К.: «Основи», 2010. – С. 142-150 .
5. Чернілевський Д.В. Наукові конференції як потужний засіб формування духовної культури молоді / Д. В. Чернілевський // *Креативна педагогіка: [наук.-метод. журнал]* / Академія міжнародного співробітництва «Полісся». – Житомир, 2016. – Вип. 11. – С 18-23
6. Чернілевський Д.В. Педагогіка вищої школи: підручник. / Д. В. Чернілевський. – 2-ге вид., перероб. і доповн. – Вінниця: АМСКП, 2010. – 468 с.
7. Дубасенюк О.А. *Методологія і методи науково-педагогічного дослідження: навч.-метод. посібник* / О.А. Дубасенюк – Житомир: Полісся, 2018 р. – 256 с.
8. *Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі: монографія* / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012 – 284 с.
9. *Духовна культура особистості: навч. посібник: Вид. 2-ге, допов.* / Д.В. Чернілевський, О. В. Вознюк, О.А. Дубасенюк та ін. / за ред. професора Д.В. Чернілевського. – Вінниця: АМСКП, 2010. – 460 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. *Metodolohiia naukovoї diialnosti: [navchalnyi posibnyk]: Vyd. 2-e, dop.* [Methodology of scientific activity] / D.V. Chernilevskiy, O.V. Vozniuk, O.A. Dubaseniuk ta inshi / za red. profesora D. V. Chernilevskoho. – Vinnytsia: Vyd-vo AMSKP, 2010. – 484 s.
2. *Metodolohiia naukovoї diialnosti: [navch. Posib.], vyd. 3-tie, pererobl.* [Methodology of scientific activity] / D.V. Chernilevskiy, M.I. Tomchuk, O.A. Dubaseniuk, O.Ie. Antonova, V.I. Zakharchenko, O.V. Vozniuk, N.Z. Siranchuk / za red. D.V. Chernilevskoho, Vinnytsia: Nilan-LTD, 2012. – 364 s.
3. *Pedagogika: Bolshaia sovremennaia entsiklopediia* [Pedagogy: Big modern encyclopedia] / Sost. E. S. Rapatsevich. – Mn.: «Sovrem slovo», 2006. – 720 s.
4. Dubaseniuk O. A. *Faktyory produktyvnosti profesiinoї pedahohichnoї diialnosti vchytelia* [Factor of productiveness of the professorial pedagogical activity of the reader] / O. A. Dubaseniuk // *Akmeolohiia shkilnoi osvity: naukovo-metodychnyi posibnyk* / za zah. red. H.S. Sazonenko. K.: «Osnovy», 2010. – S. 142-150 .
5. Chernilevskiy D.V. *Naukovi konferentsii yak potuzhnyi zasib formuvannia dukhovnoi kultury molod* [Scientific conferences as a powerful means of forming the spiritual culture of youth] / D. V. Chernilevskiy // *Kreatyvna pedahohika: [nauk.-metod. zhurnal]* / Akademiia mizhnarodnoho spivrobotnytstva «Polissia». – Zhytomyr, 2016. – Vyp. 11. – S 18-23
6. Chernilevskiy D.V. *Pedahohika vyshchoi shkoly: [pidruchnyk.]* [Pedagogy of high school] / Chernilevskiy D.V. – 2-he vyd., pererob. i dopovn. – Vinnytsia: AMSKP, 2010. – 468 s.
7. Dubaseniuk O.A. *Metodolohiia i metody naukovo-pedahohichnoho doslidzhennia: navch.-metod. posibnyk* [Methodology and methods of scientific and pedagogical research] / O.A. Dubaseniuk – Zhytomyr: Polissia, 2018 r. – 256 s.
8. *Teoretichni i prykladni aspekty rozvytku kreatyvnoi osvity u vyshchii shkoli: [monohrafiia]* [Theoretical and applied aspects of the development of creative education in high school] / za red. O. A. Dubaseniuk. – Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2012 – 284 s.
9. *Dukhovna kultura osobystosti: [navch. posibnyk]: Vyd. 2-he, dopov.* [Spiritual culture of personality] / D.V. Chernilevskiy, O. V. Vozniuk, O.A. Dubaseniuk ta in. / za red. profesora D.V. Chernilevskoho. – Vinnytsia: AMSKP, 2010. – 460 s.

Дубасенюк А.А. Методологические основы научной деятельности в учреждениях высшего образования, реализованные в научных работах академика АМСКП Д.В. Чернилевского

В статье обоснованы теоретико-методологические основы научной деятельности в учреждениях высшего образования, реализуемые в научных трудах академика АМСКП Д.В. Чернилевского. Ученым проанализированы концептуальные положения философии и теории научной деятельности, особенности научного познания, терминосистему исследуемого феномена, концептуальные основы философии науки, научные знания и возможности их применения, научные теории, принципы и технологии, признаки творческой деятельности в педагогическом процессе, психолого-педагогические аспекты научной деятельности в учреждениях высшего образования, проблемы методологии и технологии научно-педагогической деятельности, технологические подходы к подготовке специалистов высшей квалификации.

Ключевые слова: *научная деятельность, система, системный подход, методология научной деятельности, творчество, креативность, педагогическая деятельность.*

Dubasenyuk A.A. Methodological foundations of scientific activity in institutions of higher education, implemented in the scientific works of Academician AASKP D.V. Chernilevsky

The article substantiates the theoretical and methodological principles of scientific activities in the institutions of higher education, realized in scientific works of Academician AISC P D.V. Chernilevsky. The scientist has analyzed the conceptual positions of philosophy and theory of scientific activity, the peculiarities of scientific knowledge, the terminology of the investigated phenomenon, the conceptual foundations of the philosophy of science, scientific knowledge and the possibility of their application in practical activities, scientific theories, the principles and technologies, signs of creative activities in the pedagogical process, psychological and pedagogical aspects of scientific activities in the institutions of higher education, the problems of methodology and technology of scientific and pedagogical activities, the technological approaches to professional training of the specialists of higher qualification. The scientific activity is analyzed in the context of the system approach, it has inherent properties of the pedagogical system, determined by the peculiarity of motivation, goals, content, forms, methods, means, results. In the institutions of higher education, scientific activity is closely connected with the teaching activities of the pedagogue. The article reflects the components of scientific and pedagogical activities in the context of D.V. Chernilevsky and their realization in scientific and practical work: motives, goal-setting, content component, taking into account the criteria of creative scientific and pedagogical activities of the teacher, its level character (reproductive, innovative, constructive, innovative); procedural component (the forms of scientific activity of subjects of education); the results presented in the form of certain scientific theoretical and practical achievements of the scientist. The ideas of Academician D. B. Chernilevsky are introduced in the study of the factors of productivity of the teacher's professional pedagogical activity, the construction of a model of the factor structure that contains components-factors reflecting the structure of the teacher's creative activity in the activity of the Polissya complex; these ideas are presented in teaching aids, in the process of scientific and pedagogical personnel of higher qualification training. The results of the analysis of theoretical and methodological principles of scientific activity in the institutions of higher education in the context of a systematic approach show that the academic achievements of academician AISC P D. B. Chernilevsky are important for developing the pedagogical science and practice. The prospective directions of the research include: the development of conceptual foundations for improving the scientific competence of the teachers of higher education institutions, young researchers

Key words: *scientific activity, system, system approach, methodology of scientific activity, creativity, pedagogical activity.*